סוטה מב: [סנהדרין ק:]

[פי' כדי שיבקשו עליו רחמים · ערוך ערך שח ו]

תורה אור

עינו בכוסו (א) עריות כולן דומות עליו כמישור וחד אמר כל הנותן עינו בכוסו כל העולם כולו דומה עליו כמישור °דאגה בלב איש ישחנה (משלי יב) רבי אמי ורבי אסי חד אמר ישחנה מדעתו וחד אמר *ישיחנה לאחרים °ונחש עפר לחמו (ישעיה סה) ר' אמי ורבי אסי חד אמר אפילו אוכל כל מעדני עולם טועם בהם טעם עפר וחד אמר אפילו אוכל כל מעדני עולם אין דעתו מיושבת עליו עד שיאכל עפר, תניא אמר רבי יוסי בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם מקניט את חבירו יורד עמו לחייו אבל הקב"ה אינו כן קלל את הנחש עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה, מזונותיו עמו. קלל את כנען אוכל מה שרבו אוכל ושותה מה שרבו שותה קלל את האשה הכל רצין אחריה קלל את האדמה הכל ניזונין הימנה °זכרנו את הדגה (במדבר יא) אשר נאכל במצרים חנם רב ושמואל חד אמר דגים וחד אמר עריות, מאן דאמר דגים דכתיב "נאכל" ומאן דאמר עריות דכתיב "חנם" ולמאן דאמר עריות הא כתיב "נאכל" *)לישנא מעליא נקט דכתיב °אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און (משלי ל) ולמאן דאמר דגים מאי "חנם" דהוו מייתין להו מהפקירא *דאמר מר (סוטה יא:) כשהיו ישראל שואבין מים, הקב"ה מזמין להם בתוך המים דגים קטנים בכדיהן בשלמא למאן דאמר דגים אבל עריות לא פריצי בהו, היינו דכתב °גן נעול אחותי כלה [גו'] (שיר השירים ד) אלא למ"ד עריות מאי "מעין חתום" מהנך דאסירן לא פריצי בהו בשלמא למאן דאמר עריות היינו דכתיב °וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו (במדבר יא) *על עסקי משפחותיו שנאסרו להם לשכב אצלם (שבת קל.) אלא למאן דאמר דגים מאי "בוכה למשפחותיו" הא והא הואי. °את הקשואים ואת האבטיחים (במדבר שם) רבי אמי ורבי אסי חד אמר טעם כל המינין טעמו במן טעם חמשת המינין הללו לא טעמו בו וחד אמר טעם כל המינין טעמו טעמן וממשן, והללו טעמן ולא ממשן, °(*והמן) כזרע גד לבן (וטעמו) (שמות טז) אמר ר' אסי עגול כגידא ולבן כמרגלית (*תניא נמי הכי) גד שדומה לזרע פשתן בגבעולין אחרים אומרים *גד שדומה להגדה שמושכת לבו של אדם כמים תניא אידך גד שמגיד להם לישראל אי בן תשעה לראשון ואי בן שבעה לאחרון "לבן" שמלבין עונותיהן של ישראל תניא ר' יוסי אומר כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין כך המן מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין, כיצד: שנים שבאו לפני משה לדין זה אומר עבדי גנבת וזה אומר אתה מכרתו לי, אמר להם משה (ב) לבוקר משפט, למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון בידוע שזה גנבו, אם נמצא עומרו בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו וכן איש ואשה שבאו לפני משה לדין זה אומר היא סרחה עלי, והיא אומרת הוא סרח עלי אמר להם משה (ג) לבקר משפט, למחר אם נמצא עומרה בבית בעלה בידוע שהיא סרחה עליו, נמצא עומרה בבית, אביה בידוע שהוא סרח עליה כתיב °וברדת הטל על המחנה לילה [ירד המן עליו] (במדבר יא) וכתיב °ויצא העם ולקטו (שמות טז) וכתיב °שטו העם ולקטו (במדבר יא) "הא כיצד צדיקים ירד על פתח בתיהם בינונים יצאו ולקטו רשעים שטו ולקטו. כתיב לחם וכתיב עוגות וכתיב וטחנו הא כיצד: צדיקים לחם, בינונים עוגות, רשעים טחנו בריחים. °או דכו במדוכה (שם) א"ר יהודה אמר רב ואיתימא ר' חמא בר' חנינא מלמד שירד להם לישראל עם המן תכשיטי נשים דבר שנידוך במדוכה. °ובשלו בפרור (שם) א"ר חמא מלמד שירד להם לישראל עם המן ציקי קדירה °והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר (שמות לו) מאי "בבקר בבקר"? א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מדבר שירד להם בבקר בבקר, מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן (ד) °והנשיאים הביאו את אבני השהם (שם) תנא נשיאים ממש וכן הוא אומר °נשיאים ורוח וגשם אין (משלי כה) °והיה טעמו כטעם לשד השמן (במדבר יא) א"ר אבהו (ה) מה שד זה תינוק טועם בה כמה טעמים אף המן כל זמן שישראל אוכלין אותו מוצאין בו כמה טעמים א"ר לשד ממש מה שד זה מתהפך לכמה גוונין אף המן מתהפך לכמה טעמים °ויאמר משה בתת ה' לכם בערב (שמות טז) בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה בשר ששאלו שלא כהוגן ניתן להם שלא כהוגן

להם

*) [יבמות יא: וש"נ] כתובות יג. סה:

צ"ל והוא

[צ"ל תנו רבנן כ"ה בע"י]

*מכילתא פ' בשלח

עינו בכוסו · אוהב שכרות: כל העולם דומה עליו כמישור · ממון אחרים דומה לו היתר: ישיחנה לאחרים · שמא ישיאוהו עצה: (ו) דאגה · פחד שדואג על הפסד שום דבר פן יבואהו: יורד עמו לחייו · בכל דבר שהוא יכול להקניטו ולהפסידו הוא יורד: עריות · דנאסרו להם במדבר "ודגה" לשון תשמיש כמו "וידגו לרוב" (בראשית מח): ומחתה פיה · מקנחת פיה של מטה כמו כאשר ימחה הצלחת (מלכים ב כא) כמי שמקנח את הקערה: דאמר מר · במסכת סוטה בפרק קמא (דף יא:): לא פרצי בהו · לא היו פרוצים בעריות במצרים: הנך דאסירן · אותן שהיו נאסרות לבני נח כגון הנך דאמרינן בסנהדרין (דף נז:) ערוה שב"ד של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה והן בכו על התוספות: הללו לא טעמו · שהן קשין לעוברות ומיניקות כדאמרינן בספרי משל אומר לאשה לא תאכלי בצל מפני התינוק: והוא כזרע גד לבן אמר רבי אסי · זרע הגד אינו לבן אבל עגול הוא והכי קאמר קרא והוא עגול כזרע גד ולבן כמרגלית: כגידא · גרעין של אלינדרי: שדומה לזרע פשתן שגם הוא עגול: שמלבין עונותיהן · מתוך שהיו דואגים שמא לא ירד מן למחר היו משעבדים לבם למקום: (ז) אם בן תשעה וכו' · לפי שנאמר (שמות טז) וימודו בעומר בין שליקט הרבה בין שליקט מעט מוצא עומר לגולגולת ואם נמצא יתר בבית הראשון בידוע שבן תשעה לראשון הוא ואם בבית האחרון בידוע שבן האחרון הוא: הוא סרח עלי · ותובעתו כתובתה: ירד המן עליו · אלמא בתוך המחנה יורד וכתב "ויצא העם ולקטו" מחוץ למחנה משמע וכתיב "שטו" משמע למקום רחוק כמו משוט בארץ (איוב א): לחם · משמע אפוי: עוגות · משמע קודם אפייה: תכשיטי נשים · בשמים שהן דוכות במדוכה ומתקשטות בהן להיות ריחן ערב לבעליהן: ציקי קדירה · תבלין לתבשיל ערב ומבושם: שירדו להן אבנים טובות · הביאו נדבה ממה שמוצאין בבקר בבקר כשיוצאין ללקוט את המן שנאמר וילקטו אותו בבקר בבקר: נשיאים ממש · עננים היו: שד זה תינוק מוצא בו כל מיני טעמים · שהאם אוכלת:

לחם

רבינו חננאל

ואסיקנא ירד להן לישראל תכשיטי נשים וציקי קדירה ואבנים טובות ומרגליות עם המן:

◆

תוספות ישנים

עולה לגג מזונותיו עמו. יש אומר בבראשית רבה שאינו אוכל עד שמגיע למקום של קרקע בתולה לאכול: אי הוי בן ט' לראשון כו' · ועדיין לא גזרו שצריכות להמתין שלשה חדשים משום הבחנה כי לא הוצרכו עדיין שהמן בודק:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמרא עינו בכוסו כל העריות כולן דומות: (ב) שם א"ל משה דינו לבוקר משפט וכן לקמן: (ג) שם אמר להם משה דינו לבוקר משפט למחר (אם נמצא עומרה וכו' שהוא סרח עליה) תא"מ ונ"ב ס"א אם נמצא עומרה בבית בעלה בידוע שהוא סרח עליה נמצא עומרה בבית אביה בידוע שהיא סרחה עליו: (ד) שם אבנים טובות ומרגליות עם המן שנאמר והנשיאים הביאו: (ה) שם כטעם לשד השמן אמר ר' אבהו אל תקרא לשד אלא שד מה שד זה מתהפך לכמה גוונים אף המן מתהפך לכמה טעמים איכא דאמרי לשד זה דד מה דד זה תינוק טועם בה וכו' מוצאין בו כמה טעמים ויאמר משה בתת כו' כצ"ל ועל תיבת לכמה גוונין נ"ב נראה דס"ל לתלמודא הא דכתיב להט החרב המתהפכת שדרז"ל שהם מתהפכין פעמים אנשים פעמים נשים פעמים רוחות כו' לאו אמלאכי עליון להודיע קאי אלא אף אשדים שהם נקראים כרובים במקום זה נמי קאי שהם מתהפכין לכמה גוונין כו': (ו) רש"י ד"ה דאגה צ"ל קודם ד"ה ישיחנה: (ז) ד"ה אם בן תשעה כו' ואם נמצא עומר בבית ראשון כו' בידוע שבן שבעה לאחרון הוא הס"ד ומה"ד שמלבין וכו' למקום הס"ד ואחר כך מה"ד היא סרחה עלי · והרווחתי כתובתה הס"ד ואח"כ מה"ד הוא סרח עלי וכו':

* רש"י בגמ' ב' מסביר - דניתן להם בשעות חשיכה ללא זמן להכינו עד שעת הסעודה

נושא
קללת הנחש שאינו
אוכל אלא עפר

▲ נושא/מבנה
אינו דומה כשהקב"ה
מקלל להא דמקלל
בשר ודם

נושא
מח' רב ושמואל
במשמעות המלה
"דגה" בפסוק
"זכרנו את הדגה
אשר נאכל במצרים
חנם"

מבנה
בשלמא למ"ד

נושא
כחו של המן לגלות
דברים מסתורין
בכך שכמות מדויקת
מגיע לכל נפש (עומר)
לא פחות ולא יותר

נושא
[illegible]